

Յաւերժայիշտտակ Հանգուցելոյն մատինագրական Հմտութեան իբրեւ մի ճաշակ՝ դնումենք այս տեղ նորա աշխատասիրած Համարարանի վերջաբանը, որ է

« Քրիստոնեայ, արդեօք և դու նման Յիսուսի կրցա՞ր անպարտակիր վերքեր և խոցեր ունենալ սիրոյ ասպարիղին մէջ՝ զոր Տէրը բացաւ քեզ, արդեօք տքնեցա՞ր քո և ընկերացդ հոգւոյ փրկութեան և մտաց լուսաւորութեան, արդեօք աշխատեցա՞ր մեղաց բարձման, անիրաւութեան ջնջուելուն, տգիտութեան խաւարին փարատելուն, թշուառները մխիթարելու և տառապելոց արտասուքը սրբելու, եթէ զոհեցիր ժամանակդ, ինքդ, մտաւոր և մարմնաւոր կարողութիւնդ՝ և կեանքդ՝ առաքինութեան, լուսոյ, սիրոյ, հաւատոյ և յուսոյ թագաւորութեան անկեղծութեամբ և անձնուիրութեամբ՝ առանց երկրաւոր շահասիրութեան՝ դու Քրիստոսի զինուոր ես՝ դու Քրիստոսի պէս վերամարտիկ յաղթական մ, ես. քո թափած քրտունքը, քո հոսած արիւնդ, քո ստացած վերքերդ՝ քո փառքն են, փառաց թագաւորին պէս:

Ուրախ լեր յաւիտեանս,

Մուտ յուրախութիւն Տեառն քո » :

Ով յաւերժացեալ Հոգի, « քո թափած քրտունքդ, քո հոսած արիւնդ, քո ստացած վերքերդ՝ քո փառքն են փառաց թագաւորին պէս:

Իսկ մենք խոնարհելով անմահ յիշատակիդ սուաջ՝ կալօթենք առ Աստուած՝ որ նա ի տրիաւր բխբ ջանիցդ ասէ,

« Ուրախ լեր յաւիտեան

Մուտ յուրախութիւն Տեառն քո » :

ՀԱՆԴԻՍ

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԵՒ ՅՈՒՂԱՐԿԱՌՈՐՈՒԹԵԱՆ

Տ. Տ. ՆԵՐՍԷՍԻ

ՀԱՆԴՈՒՅԵԱՆՆ ԳԱՏՐԻԱՐՔԻՆ Կ. ՊՈԼՍՈՅ

Մեծահանգէս արարողութեամբ և տխրալից շքեղութեամբ կատարեցու երէկ Գում Գալուի Պատրիարքական Մայր-եկեղեցւոյ մէջ պաշտօն հոգեհանգստեան և յուղարկաւորութեան Տեառն

Ներսէսի Սրբազան Արքեպիսկոպոսի, Հոգեւոյս Պատրիարքին Կ. Պոլսոյ:

Աւատիկ ըստ կարի մոնրաման մէկ նկարագրութիւն այս մեծ Հանգիսին, որ իբրեւ վերջին ցոյց ժողովրդականութեան մեծանուն Հանգուցելոյն, էջ մը պիտի գրաւէ ազգ. ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Շաբաթ առաջ Կարգադրութիւն

Հոգեւոյս Սրբազանի յուզարկաւորութեան Հանգիսին Կարգադիր Մանախումբը շարաթ օր գումարեցաւ իւր ամբողջութեամբ ի Պատրիարքարան:

Մանախումբի անդամոց շատեր կարծիք յայտնեցին թէ ազգային պաշտօնական մարմնոց ներկայացուցիչք ածապարտած են թաղման Հանգէսն յաւաքիկայ (երեկի) Կիւրակի աւուր համար օրոշելով, մինչ լաւագոյն կը լինէր յետաձգել մի քանի օր, որպէս զի աւելի փառաւոր թաղում՝ կատարելու պատրաստութիւններ տեսնելու ժամանակ գտնուէր: Սակայն ազգային պաշտօնական մարմնոց ներկայացուցիչք յայտարարեցին թէ՝ ըստ բժշկաց փկայութեան անհնարին էր երկար սպասել. հետեւաբար ո՛ր է է ծանր պատասխանատուութեան ենթակայ չմնալու համար՝ պարտաւոր էին Կիւրակի օրը սահմանել թաղման օր:

Քանի որ թաղման Հանգիսի համար ամէն կարգի կարգադրութիւնք կատարուած էին, այլ ևս անհնարին էր ո՛ր է է յետաձգում: Սակայն Հոգեւոյս Սրբազանի մարմնոյն մինչեւ կիւրակէ իսկ անարատ վիճակի մէջ մնալն անկարելի լինելով, Մանախումբը կարծիք յայտնեց թէ՝ հարկ էր զմուտել Նորին Սրբաղնութեան մարմնին, Օծման արարողութեան հնարաւոր գործելու համար: Բայց Մանախումբն անյաղթելի դժուարութեան Հանգիպեցաւ եկեղեցական Հարց կողմանէ, որք կրօնից հակառակ կը նկատէին եկեղեցականի մը մարմնոյն վրայ այսօրինակ բժշկական գործողութեան մը կատարումը: Վիճաբանութիւնը մեծ եղաւ եկեղեցականաց և աշխարհականաց միջեւ. ուր ուրեմն վերջին վճիռը փախագեցան ընդունել Նրուապեմայ Ս. Պատրիարք Հօրմէ: Նորին Սրբաղնութիւն յայտարարեց թէ «Նպիսկոպոսի մը մարմնը սուրբ է, և աշխարհական ձեռքեր չեն կրնար դպչիլ անոր, ոչ ալ, հետեւապէս՝ գործողութիւն կատարել անոր վրայ»: Առ այս համակարծիք գտնուեցան իւր եկեղեցական եղբարք: Այս վճռին վրայ Յանձնախումբը նկատեց որ շատ դժուար էր իւր կարծիք ընդունել տալ. ուստի տեղի տուաւ եկեղեցական զասուն զիտողութեանց ու պահանջմանցն:

Այս կերպով, հանգիսաւոր օծումն անկարելի կը լինէր կիրակի աւուր համար, հետեւաբար անհրաժեշտ էր Շարաթ օրն իսկ կատարել: Բայց այս տեղ մի ուրիշ դժուարութիւն կը ծագէր: Ենչպէս յայտնի է, սովորութիւն եղած է որ վախճանեալ եպիսկոպոսի մը թաղումն իւր ամեն պարագայներով կատարուի, հան-

գուցեալն իւր եպիսկոպոսական աթոռին վրայ բազմած: Այդ հոգեւոյս Արքազանին համար ի՞նչպէս հնար էր այս արարողութիւնը կատարել, քանի որ մարմնոյն վիճակը ձեռնառու չէր այսմ: Այս մասին ևս Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր որոշման դիմել հարկ եղաւ: Նորին Արքազնութիւն յայտարարեց թէ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ աւանդութեանց մէջ ոչինչ օրէնք կար որ պարտաւորիչ ընէր այս օրինակ արարողութիւն մը: Ընդհակառակն նորամուտ ստորութիւն մը համարելու է վախճանեալ եպիսկոպոսներն աթոռին վրայ բազմած օժեղ և թաղել: Եկեղեցական Հարք ևս համակարծիք գտնուելով Նսայի Արքազանին, որոշեցին անմիջապէս կատարել օժման արարողութեան այն մասերն որք ուղղակի կը վերաբերին Հանգուցելոյն մարմնոյն: Առանց ժամանակ կորսնցնելու Նսայի Արքազան կատարեց Սժումն, յետ որոյ հոգեւոյս Արքազանի մարմին զետեղուեցաւ ցուրտ տեղ մը, մարմարիոնի վրայ:

Այս տխուր պարտականութեանց կատարումէն յետոյ Մանա-ժողովն զբաղուեցաւ մինչև երեկոյ Կիւրակի աւուր հանդիսին պատրաստութիւններովն: Շարաթ երեկոյ յատուկ Յաւելուածով մը, զոր ձրիապէս բաշխել տուինք հասարակութեան մէջ, հաղորդեցինք սոյն կարգադրութիւններն որք հետեւեալներն էին:

Շաբաթ Էրեկոյեան Յաւելուածը

Երջանկայիշատակ Տեառն Տեառն Ներսիսի Ս. Պատրիարքի յուղարկաւորութեան հանդէսը քարեկարգութեամբ կատարելու ընդհանուր փափագին գոհացում տալու նպատակաւ, Կարգադիր Յանձնախումբը կը փութայ հրատարակել հետեւեալ կարգադրութիւնները:

1. Կիւրակէ առաւօտ ժամ 4ին Ս. Պատարագ պիտի սկսուի ի Մայր Եկեղեցի:

2. Եկեղեցւոյ դասն հրաւիրեալ անձանց յատկացեալ է:

3. Գառն ետեի շրջափակն ազգային Երեսփոխանաց և ողջտուն ունեցող անձանց:

4. Գագաղին շրջապատը՝ թափօրը կազմող Եկեղեցականաց:

5. Տաճարի մնացեալ մասը ժողովրդեան:

6. Կանայք և տղայք ներս չպիտի ընդունուին:

7. Թափօրը պիտի մեկնի Եկեղեցիէն ի ժամ 7 և պիտի ընթանայ Նշանձիի ճամբով ի Լանկայ, անտի Եէնի - Գաբուի երկաթուղւոյ կայարան և ապա Գում - Գաբուի կայարան, և Մօլաթաշիէն ի Մայր Եկեղեցի պիտի վերադառնայ և անգ. հանդէսը պիտի վերջանայ:

8. Թափօրին առջևէն պիտի ընթանան դպրոցական տղայք, որոյ պիտի հետեւին գլխիք և Եկեղեցական Հարք դագաղը շրջապատած:

9. Եկեղեցւոյնց դասուն պիտի հետեւին Երեսփոխանութեան և Կեդր. Վարչութեան սգակիր պատգամաւորութիւնք:

Աոցա պիտի հետեւին օտարազգի հրաւիրեալք, Ազգային Երես-

փոխանք, Վարչական Ժողովականք, Հոգարարձութեանց և Խորհրդոց անդամք և ընդհանրապէս Ազգ. պաշտօնատարք:

10. Ասոնց պիտի հետեւի Ժողովուրդը:

11. Դագաղն երկու օր պիտի մնայ ի Մայր Եկեղեցւոյ, ի տես Ժողովրդեան և այնուհետեւ պիտի ամփոփուի անգանօր պատրաստուած դամբարանին մէջ:

12. Ոստիկանութեան պաշտօնեայք պիտի հսկեն այս կարգադրութեանց:

Կարգ. Յանձնախումբն աներկբայ է թէ ամեն ոք ջանադիր պիտի լինի ոչ միայն համակերպիլ վերոյիշեալ կարգադրութեանց, այլ և զգուշացնել զիրեար, բարեկարգութիւնը խանգարող ո՛ր և է վարմունքէ: Ի յարգանս Երջանկայիշատակ Հանգուցելոյն:

Մասնաւոր նամակներով հրաւիրուեցան այս Հանգիսին ղեսպանատունք, պաշտօնական մարմինք և ազգային և օտարազգի բազմաթիւ նշանաւոր անձեր:

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՈՆԸ

Երէկ առաւօտ, Հանգուցելոյն մարմինը բարձրագիր տեղ մը կը կենար Մայր-Եկեղեցւոյ միջին տաճարին մէջ: Մասնական միջոցներ ձեռք առնուած էին մարմնոյն արագ կազմալուծումն արգիլելու համար: Զննչէ սնտուկի մը մէջ գրուած էր, յորում դէմքը միայն կը տեսնուէր՝ ապակւոյ մը ներքեւ: Վախճանումէն յետոյ շատ արիւն հոսած էր մարմնէն, և դէմքն երէկ շատ այլափոխուած էր: Քանի մը տարի առաջուան այն քաջառօղջ և զեղադէմ՝ Ներսէսը տեսնել այս վիճակին մէջ և չարտասուել՝ անհնար էր:

Խուռն բազմութիւն առաւօտէն ի վեր կը լնուր Մայր-Եկեղեցին: Բայց գոնէ միջին տաճարին մէջ բարեկարգութիւն պահպանել կարենալու համար, որոշուած էր Ժողովուրդ չընդունիլ մինչև որ պաշտամունք սկսէին, և անկէ ետքն ալ ընտրեալ բազմութիւն մը միայն ներս առնուլ: Բայց Ժողովուրդն այս կարգադրութեան համար իւր տհաճութիւնը ցոյց կուտար՝ միջին տաճարի բոլոր դուռները պաշարած շարունակ զարնելով և Ժխոր յարուցանելով: Այս անկարգութիւն վերջ չգտաւ մինչև որ ոստիկանք եկան:

Ժամ 4 1/2-ին սկսան եկեղեցական պաշտամունք: Բոլոր հայ եկեղեցեաց և շրջակայ յոյն եկեղեցեաց զանգակները տխրագին կը հնչէին 10-15 վայրկեանն անգամ մը:

Կ. Պօլիս գտնուող բոլոր եպիսկոպոսունք և բազմաթիւ վարդապետք և քահանայք ներկայ էին, և պաշարած էին խորանն և Հանգուցելոյն դագաղը: Երուսաղէմայ Պատրիարքին տկարութեան պատճառաւ, նորա տեղ Ս. Պատարագ մատուցց Երուսաղէմի փոխանորդ Գեր. Տ. Սիմէօն Էպիսկոպոս: Տաճարը պարագային պահանջման համեմատ զարգարուած էր: Դպիրներու ստուարաթիւ խումբ մը, առաջնորդութեամբ ազգային երեսիլի երաժշտապետ

Թաշճեան Նիկողայոս Էֆէնտիի քաղցրանուագ կը մասնակցէր հոգեհանգստեան արարողութեանց:

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՄԱՐԻՆԵՔ

Այս միջոցիս, դասն, որ բարձրաստիճան հրաւիրելոց յատկացեալ էր, և անոր ետեւի շրջափակն, որ ազգային մարմնոց յատկացեալ էր, հետզհետէ կը լցուէին հանգիստականաց ընտրեալ քաղմութեամբ մը:

Գասուն մէջ կը տեսնուէին. —

Զանազան հասարակութեանց կողմէն.

Յունաց Պատրիարքական Գեր. Փոխանորդն, ընկերակցութեամբ Բազկեղոնի և Սելանիկի Մետրապօլիտներուն, և յոյն հասարակութեան քանի մը երեւելեաց, — Ֆէնէրի Պատրիարքարանի Գործակատար Սգաւրաքի Էֆ. Լողոթէթ պէյ, Սրիսգաւրքի պէյ, Նիքոլաքի Սքուլուտի Էֆ. և Նէնիտիւնեա Տիմիզաքի Էֆէնտի:

Պուլկարիոյ Գեր. Եկզարքին կողմէ զրկուած երկու եկեղեցականք:

Հրէից Գեր. Բաբունապետին Փոխանորդն, ընկերակցութեամբ ուրիշ Բաբունեղ մը, և մի քանի Հրեայ երեւելեաց:

Ասորւոց ամեն. Կաթողիկոսին Փոխանորդ Գեր. Գիտնեսիոս Եպիսկոպոս ընկերակցութեամբ իւր խորհրդական վարդապետին:

Հայ-Բողոքական հասարակութեան վսեմ. Ազգապետն, ընկերակցութեամբ նոյն հասարակութեան երեւելեաց, Պատուելի Իւթիւճեան, Բրոֆ. Յ. Ճէճիզեան, Յ. Մինասեան, ևն:

Կառավարական պաշտօնատանց կողմէ ներկայ էին:

Կրօնական գործոց Տեսուչ վսեմ. Զիլէր պէյ:

Բարձր. Մեծ-Նպարքոսին կողմէ իւր թարգման Վէքիլ Էֆէնտի և արարողապետ Նէշէթ Էֆէնտի իւր օգնականով:

Արտաքին գործոց նախարարութեան կողմէ վսեմ. Արթին պէյ Տասեան, վսեմ. Գ. Էֆէնտի Նորատունկեան, վսեմ. Իլիաս Էֆէնտի Զայեան և Միքայէլ Էֆէնտի Կիւլլապեան:

Դատական նախարարութեան կողմէ վսեմ. Վահան Էֆէնտի:

Սպայակոյտի անդամ Ֆէրիք վսեմ. Նէճիպ փաշա:

Պետական խորհրդոյ անդամ. վսեմ. Յովհանէս Էֆէնտի Նուրեան և Էրիատես Էֆէնտի:

Ատոնցմէ զատ, ներկայ էին կառավարական այլ և այլ պաշտօնատանց մէջ ծառայող գրեթէ բոլոր հայազգի պաշտօնատարք, որոց ցանկը բաւական երկայն է:

Գետաքանատանց կողմէ ներկայ էին.

Գերմանիոյ գետաքանատան առաջին թարգման Պ. Թէսթա երկու ընկերներով:

Ռուսիոյ գետաքանատան առաջին թարգման Պ. Իվանով, ընկերակցութեամբ Բ. և Գ. թարգմաններուն:

Ֆրանսիոյ գետաքանատան առաջին թարգման Պ. Լօնփիլլը:

Անգլիոյ գետաքանատան երկրորդ թարգման Պ. Մարինիլ:

Աւստրիոյ դեսպանատան երկրորդ թարգմանը.
 Իտալիոյ դեսպանատան երկրորդ թարգման Պ. Պուսին:
 Սպանիոյ դեսպանատան առաջին թարգմանը:
 Ռուսմանիոյ դեսպանատան առաջին թարգմանը:
 Միացեալ Նահանգաց Տիպոգրաֆիա Պ. Հիր:
 Յուճապոնի դեսպանատան առաջին թարգման Պ. Բրէտտի:
 Սերպիոյ դեսպանատան առաջին թարգման Պ. Թէրխան:
 Պուլկարիոյ Իշխանապետութեան Գործակալի փոխանորդը:
 Այս ամենայն ներկայացուցիչք դեսպանատանց և կառավարա-
 կան պաշտօնատանց՝ եկեղեցական արարողութեանց մինչև վերջն
 ամենայն երկիւղածութեամբ ունինդրեցին, և անոնցմէ ոմանք
 մանաւանդ յոյն եկեղեցականք և աշխարհականք, համբուրելով
 հոգեւոյս Հանգուցելոյն դէմքն և աղօթելով արտասուալից, ջեր-
 մեռանդութիւն ալ ցոյց տուին*):

Հետզհետէ տաճարը մանաւ օտարազգի և կառավարական հիւ-
 բերը կրնդունէին Վսեմ, Նուրեան, Գարրիէլ և Յարութիւն Նո-
 րատունիեան, Յուսուֆեան Տիգրան, Մկրտիչ Էսայեան, Կարա-
 պետ Սրվաճեան և Յովհաննէս Թորոսեան էֆէնտիք, անդամք
 Կարգադիր Մասնախմբին:

Բայց մասնաւորապէս յիշատակելի էին Յուսուֆեան Տիգրան,
 Ունճեան Աբիկ, Իլիաս Չայեան, և Միհրան Չօպանեան, Մէրեէմ
 - Գուլի Յարութիւն, Աւետիս Հարենց և Շահպաղեան Նզիա էֆէն-
 տիներուն ջանքերը վասն պահպանման բարեկարգութեան:

(*) Նշանակելի բացակայութիւն մ' էր Հոռմէական Հայոց Պատ-
 րիարքին կողմէ քնաւ ներկայացուցիչ զրկուած չլինելն, որ շատ ան-
 նպատաւ և անհաճոյ տպաւորութիւն մ' ըրաւ համայն ժողովրդեան
 վրայ: Այս թերութիւն այնչափ աւելի աչքի կը զարնէր, որչափ հան-
 գուցեալն ինքն իւր հրաժարագրոյն մէջ, որ շարաթ աւուր թերթերով
 հրատարակուած է, շատ մը անձանց շնորհակալութիւններ յայտնելով
 իրենց բարեկամական զգացմանց համար, չէր մոռացած Նշանակել նաև
 Գերերջանիկ Ագարեան Ս. Պատրիարքին անունը: Հայ-բողոքական
 հասարակութեան զխոց ընթացքն աչքի զարնող հակապատկեր մ' էր
 մեր Կաթողիկ եղբարց պաշտօնական մարմնոց անպատշաճ ընթացքին:
 Արդարև հանդիսականաց մէջ կը տեսնուէին մի քանի երեւելի Հայ—
 հոռմէականք, ինչպէս Թընկեր Եսաւեր փաշա, Օննիկ պէյ Մարրըլը, և
 այլք: Բայց Հայ—կաթողիկ հասարակութեան պաշտօնական մարմնոց
 բացակայութիւնն անբացատրելի էր:

Որչափ տարբեր էր սակայն Յոյն հասարակութեան ընթացքը, Ոչ
 միայն Ֆէնէրի Պատրիարքարանը պէտք եղածին պէս ներկայացեալ էր
 երկիկ հանդիսին մէջ, այլ և Մայր Եկեղեցւոյ մտակալ բոլոր Յոյն
 եկեղեցեաց վարդապետք և քահանայք զպրոցական աշակերտներով և
 պսակներով փութացեր էին գալ հոգեհանգստեան պաշտամանց, և
 մինչև վերջն ամենայն երկիւղածութեամբ հետեցան բոլոր արարո-
 ղութեանց, որք տեսցին մինչև ժամը 10: Պէտք էր միթէ որ Հայ—
 կաթողիկ եկեղեցականութիւնն այնքան անհաշտ ոգւով մը տողորեալ
 լինէր:

ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ՊԱՍԿՆԵՐ.

Գեղեցիկ և խորհրդաւոր պատկներ, խաչեր և փունջեր՝ առ մեծանուն Հանգուցեալն երախտագիտական ձօներով զարդարեալ՝ յատուկ պատգամաւորութեանց ձեռամբ բերուելով գրուեցան Հոգեյոյս Սրբազանին դագաղին վրայ, աղգային հետեւեալ ընկերութեանց ու հաստատութեանց կողմէ:

Միացեալ ընկերութիւնք.

Խառգիւղի Ասիական, Ընկերացասիրաց և Հայրենասիրաց երեք ընկերութիւնք զատ զատ.

Աղգային Հիւանդանոց, Արքանոցի խումբ մը աշակերտներով.

Թաղական խորհուրդք և վարժարանք Մայր Եկեղեցւոյ, Գատր գիւղի, Նէնիգարուի, Նաւլը - Գարուի, Բէշիկթաշի, Օրթագիւղի (Հոփիսիմեանց վարժարան), Բերայի, Իւսիկուտարի (Ս. Խաչ և Ս. Կարապետի), Ամմիթիոյ, Ղալաթիոյ ևլն:

Խիզանի ընկերութիւն.

Սենեքերիմեան ընկերութիւն.

Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութիւն շատ ճաշակաւոր եղանակաւ ներկայացեալ էր, իւր աշակերտներէն սպիտակազգեստ սգակիր խումբ մը գեղեցիկ յօրինուած խաչի մը շղարշներէն բռնած ներկայանալով յեկեղեցւոջ և ընկերանալով թափօրին:

Նմանապէս խաչերով ու պատկներով և աշակերտաց մէկ մէկ խմբերով ներկայացեալ էին Մէզպուրեան, Պէրպէրեան և Գուրգէնեան մասնաւոր վարժարանք, Ռոպէրդ - Փոլէթի հայ ուսանողք, Կայսերական Միլիթէյէ վարժարանի հայ ուսանողք, ևլն: Նշանակելի էր Կայսերական Լիսէի հայ աշակերտաց խմբին բացակայութիւնը:

Հանգուցելոյն մասնաւոր բարեկամներէն ոմանք ևս առանձին պատկներ բերած էին:

Թէև շատ սուղ միջոցի մը մէջ պատրաստուած, այս ամեն մարմնաց և հաստատութեանց կողմէ յօրինուած պատկներն և խաչերն յոյժ հաճուեցան, զի ընդհանրապէս ընտիր ճաշակով պատրաստուած էին:

Այս ամեն Թաղ. Խորհրդոց, Ընկերութեանց և վարժարանաց Պատգամաւորութիւնք որչափ կարելի էր կարգաւ շարուեցան դագաղին շուրջն, և գասին ետեւի շրջափակը լցուեցաւ աղգային երեսփոխանական և քաղաքական ժողովոց, Խորհրդոց, Հոգաբարձութեանց և հայ հասարակութեան ընտրելագոյն մասին ներկայացուցիչներով:

ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆՔ

Հոգեհանգստեան պաշտօնը վերջացաւ ժամ 6½-ին: Այս միջոցին եկեղեցին լցուած էր՝ հակառակ ամեն կարգադրութեանց՝ բուռն զօրութեամբ ներս խուժող բազմութեամբ մը, և միայն տաճարին մէջ տեղը միջոց մը բաց թողուած էր, հեռզհեռէ եկող հրաւիրեալները պաշտաճապէս հիւրընկալել կարենալու համար:

Յայնժամ Դեր. Խորէն Նար - Պէյ Արքայան խորին լռութեան մը մէջ բեմն ելնելով, լաւ ներշնչմամբ գեղեցիկ դամբանական մը խօսեցաւ հոգեւոյս Պատրիարքին վրայ, դամբանական մը որ երեք քառորդ տւեց, և որոյ մանաւանդ վերջին մասը բաւական յուզեց ունկընդիրները:

Թ Ա Փ Ո Ր Ը.

Ժամը 7ը քառորդ անցած, Թափօր կազմուեցաւ, և դադարն, որ այս միջոցիս պատկներու և խաչերու ներքեւ ծածկուած էր բոլորովին, դուրս հանուեցաւ՝ որոշեալ շուղին համեմատ փողոցներու մէջ շրջելու համար: Թափօրին տաճարի մէջ կազմութեան միջոցին հանդիսի բարեկարգութիւնը նորէն խանգարեցաւ. զի Աարգաղիր Մանասիմի անձնուէր անդամք, ամեն ջանիւ հակառակ, անկարող էին զսպել ժողովրդային բուռն հոտանք մը որուն կրքախէին ամեն շարժման մէջ: Ամբօխն, արդարեւ, այս միջոցին ստուարագոյն զանգուած մը ստացած էր, յորում մարդ իւր ոտքը գետնի վրայ դնելու համար խի տեղ չէր գտներ, և կոհակներու պէս զիրար մղելով կըտարութեան հազարաւոր հանդիսականք ամեն դասէ, ի բաց առեալ կանայք և տղայք, զորս ըստ կարի ջանք եղած էր եկեղեցիէն ներս չընդունելու:

Թափօրն, ըստ կանխորոշ կարգադրութեան, կազմուեցաւ սա պէս.

Առջեւէն բարապաններ, քէհեաններ, մըգտարներ և քաղաքային պաշտօնեայք: Բ. Դռնէն և Քաղաքապետութենէն եկած բաղմաթիւ սպասաւորք (Խաթէֆ) կընթանային Թափօրին առջեւ և քովերէն.

Ապա դպրոցական տղայք. մէն մի խումբ իւր պտակը կամ խաչը կըկրէր:

Ապա պատգամաւորութիւնք, իրենց պտակներով:

Ապա դպիրք և երգեցիկ մանկունք.

Ապա Պատրիարքական Փոխանորդ Հայրն սգակիր, որոյ առջեւէն կերթային՝ Տ. Վահան վարդապետ՝ հոգեւոյս Պատրիարքին Թաղը կրած. Յակօր Աշոտ վարդապետ՝ Պատրիարքական գաւազանը կրած՝ սև քօղով ծածկեալ:

Տ. Նղիշէ վարդապետ՝ Թաւշեայ բարձի մը վրայ շքանշանները կրած:

Սգակիր վարդապետներ կընթանային դադալին առջեւէն:

Դասք եկեղեցականաց կըշրջապատէին դադալը:

Երգեցիկ մանկանց ուրիշ խումբ մը կըքալէր դադալին երկու կողմերէն.

Ապա կուգար դադալը, զոր բարձած էին կիսադգեստ և սաղաւարտակիր 12 քահանայք.

Կըհեռուէին Աղգային ժողովոց և պաշտօնական մարմնոց սգակիր պատգամաւորութիւնք. — Նախկոպոստնք, Երեսփոխանք, անդամք Վարչութեան, Թաղական խորհուրդք, պաշտօնատարք և ընդ:

Ասանց հետ կերթային օտարազգի եկեղեցական և աշխարհական հրաւիրեալք, բայց թափորի կազմութեան առթիւ ծագած շփոթութեան միջոցին գեսպանաց ներկայացուցիչներէն ոմանք Պատրիարքարան ելան, և թափորին չընկերացան:

Թափորին երկու կողմէն կերթային զինուորներ և ոստիկաններ՝ աշխատելով բարեկարգութիւն պահել բոտ կարի: Կարգադիր Մաննախմբի անդամք բազմաթիւ օգնականներով թափորին մէջ կարգ կը պահէին:

Խուռն բազմութիւն ժողովրդեան՝ կը հետևէր թափորին, և ամեն կողմէ կը պատէր զայն:

Թափորը, Մայր Եկեղեցիէն հանուելով, աջ կողմ դարձաւ, և և ուղղուեցաւ գէպ ի Նիշանձրի պողոտայն, ուստից ուղիղ գծով գնաց մինչև Լանկա, հոն դարձաւ գէպ ի Նէնի - Գարուի երկաթուղւոյ կայարանն, և երկաթուղւոյ գծին ուղղութեամբ ծովեղերէն գնաց մինչև Գում - Գարուի կայարանն, ուստից դարձաւ գէպ ի Գում - Գարուի պողոտայն, և Մայր - Թաշլէն դառնալով մի և նոյն կողմէն վերադարձաւ ի Մայր Եկեղեցի, այսպէս մեծ շրջանակ մը գծելով Մայր Եկեղեցւոյ և Պատրիարքարանի շուրջը:

Այս ուղևորութիւն տևեց ճիշդ 2 1/2 ժամ: Թափորը, ժամ 6 1/4 ին մեկնած, 10-ին քառորդ մնացած վերադարձաւ: Նոյն միջոցին, Գում - Գարուի թէ՛ հայ և թէ՛ յոյն եկեղեցեաց զանգակները կը հնչէին: Երբ թափորն հասաւ յունաց Ս. Թորոս եկեղեցւոյ առջև, զգեստաւորեալ յոյն քահանայք զուրս ելնելով ընկերացան թափորին, Ֆէնէրի Պատրիարքարանէն զրկուած եկեղեցականաց և աշխարհականաց հետ, որք արգէն մտած էին թափորին մէջ:

Կ. Պօլսոյ բոլոր հայ եկեղեցեաց զանգակներն կը հնչէին առաւօտէն մինչև երեկոյ, ինչպէս նաև Բողոքականաց ժողովարաններուն:

Այն երկայն շաւղին վրայ, բոլոր փողոցները, պատուհաններն և շխարափոյի կիսաւեր պարխապները մարդկային գլխովք ծածկուած էին, որոց թիւն 30—40 հազարէն պակաս չէր անշուշտ: Բոլոր Պօլիս Գում—Գաւ ու փոխադրուած էր:

Ժամ 10-ին արարողութիւնք վերջացան: Գագազը ի տես հասարակութեան գրուած է Մայր Եկեղեցւոյ այն մատուան մէջ, ուր է մկրտութեան աւագանը:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՔ

Պաշտօնական ընդունելութիւնք Պատրիարքարանի մեծ դահլճին մէջ կատարեցան արժանաւայել մեծարանօք, և Գեր. Խորէն Նարպէյ Սրբազան իւր հանրածանօթ քաղաքավարութեամբ ու կենցաղագիտութեամբ պատուարեր կերպիւ կատարեց զայս պաշտօն:

Մինչ թափոր կը շրջէր, քանի մը հիւրեր ևս եկան որք եկեղեցին չիջան, ու Պարիարքարանի մեծ դահլճին մէջ ընդունուեցան: Ասանց մէջ էին Բարձր Մայրոյէնի փաշան և իւր որդին Ալէքսանդր պէյ, զորս արժանաւայել յարգանօք ընդունելով, խօսակից եղաւ Գեր.

Խորէն Նար — պէյ սրբազան, ինչպէս նաև Հանգուցեալ մեծանուն Զարիֆիի որդին Աէոնիտաս Էփէնտի Զարաֆի, որ իւր մօր և իւր անոր տմբ շքեղ պսակ մը բերած էր, որ գազաղին վրայ դրուեցաւ, երբ Թափորն եկեղեցին կը մօնէր: Մալրոյէնի փաշա Թափորին հետեւեցաւ բաւական տեղ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳ

Աղգային ժողովն այս չորեքշաբթի առաւօտ պիտի գումարի Մայր — Եկեղեցին, և Նիւանը, ծանուցանելով այն գառն կորուստ զոր Ազգն ըրած է յանձին Տ. Ներսէս Պատրիարքի, ի նշան սգոյ ժամանակ մը պիտի գազրեցնէ ժողովոյ նիստերը:

Ուսումնական խորհրդոյ հրամանաւ, աղգային վարժարանք երեք օր պիտի փակուին ի նշան սգոյ:

Միացեալ ընկերութեանց գրասենեակն և ուրիշ աղգային պաշտօնարանք փակ են այսօր ի նշան սգոյ:

Այս չորեքշաբթի, Ազգ. ժողովոյ նիստէն յետոյ, Թաղման արարողութիւնը պիտի կատարի:

Հանգուցելոյն մարմինը պիտի ամփոփուի միջին Տաճարի գաւթին մէջ:

(Արեւելք. Հոկտեմ. 29. Թ. 218).

Խմբագրութեան Արարատ ամսագրոյ.

Ամեն մարդ՝ եթէ զգացմունք ունի և պատուախնդիր է, աշխատում է մի յիշատակ թողուլ աշխարհքի վերայ, որ իւր մահից յետոյ անունն յիշատակուի և գործքն անմահանայ. այս բնական ձգտումն է և իսկապէս պահանջ մարգկութեան: Այսպէս են արել մեր երջանկայիշատակ Նախնիքն՝ ամեն տեղ հոյակապ վանքեր և տաճարներ կառուցանելով, և ազգասիրական մեծամեծ գործքեր կատարելով, այսպէս վարուեց նաև երջանկայիշատակ Գէորգ Գ. Պաթուղիկոսը՝ հոյակապ և հոշակաւոր ճեմարանը կառուցանել տալով՝ ազգի մանկանց բարոյապէս կրթութեան և լուսաւորութեան համար, և Թանգարանը պատրաստել տալով՝ Մայր Տաճարի հնութեանց յիշատակները անկորուստ պահպանելոյ համար. իսկ Օշականայ սուրբ Մեսրոփը եկեղեցին շինել տալով՝ կամեցաւ որպէս պատուել սուրբ Մեսրոփը թարգմանչի խնկելի անունը, նոյնպէս և մշտնջենաւոր մի յիշատակ թողուլ աշխարհքի վերայ:

Այս եկեղեցւոյ շինութեան և աւարտման համար արգէն գրուել ու հրատարակուել է. այժմ միայն կամիմ յիշել մի նոր բարեպաշտութեան պտուղ, որ նոյնպէս յիշատակութեան ատիթ կարող է լինել նուիրատուին:

1881 թուին հոգեւոյս Անդրէաս Արքեպիսկոպոսն տեսնելով որ սուրբ Մեսրոփը թարգմանչի դամբարանի վերայ վայելուշ տապանաքար և յիշատակագիր չկայ, ցանկացաւ մարմարոնեայ քար բերել տալ. և այս ցանկութիւնն չիրագործած՝ գնաց առաջնորդ Ղարաբաղայ վիճակի. զընաց, լայց չմոռացաւ կատարել խոստումն. և այն ինչ պէտքէ անցա-